

ВІДГУК
доктора педагогічних наук, професора,
Журби Катерини Олександрівни
на дисертаційне дослідження МАЗУР Світлани Олександрівни
«Формування цінності моральної автономії підлітків в умовах
громадських організацій» подане на здобуття
ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дослідження зумовлена швидкими змінами, а також тривалою війною на території України, значними руйнуваннями, жертвами серед цивільного населення, що призвело до зниження цінності людського життя, девальвації моральних цінностей зростаючої особистості, яка прагне стати суб'єктом власного життя. Водночас, невизначеність життя та моральних цінностей є причиною соціальних відхилень у підлітковому віці. Актуальною залишається потреба у визнанні людини найвищою цінністю; пріоритеті ціннісного виховання підлітків; засвоєння духовно-моральних, культурних надбань людства, зразків досягнення моральної автономії в умовах громадських організацій на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, формування позитивної мотивації в усіх учасників виховного процесу; формування механізмів саморегуляції особистості; стимулювання учасників виховного процесу до стійкої інтеріоризації моральних цінностей.

Крім цього, дослідження Мазур Світлани Олександрівни набуває ще більшої актуальності у контексті розгляду дисертанткою як комплексної й інтегральної проблеми, а концептуальні ідеї, що лежать в її основі, притаманні багатьом наукам, серед них філософії, соціології, психології, а також педагогіці, яка переломлює різні теоретичні напрацювання в конкретні технології та методики виховання дітей підліткового віку

Отже, можемо зробити аргументований висновок, що у такому контексті дисертаційне дослідження «Формування цінності моральної автономії підлітків в умовах громадських організацій», виконане Мазур Світланою Олександрівною є безперечно, актуальним і своєчасним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки і педагогічної майстерності 2020-2022 рр. «Підготовка майбутніх фахівців педагогічної освіти в умовах освітніх трансформацій» (номер державної реєстрації 0120U101660), 2023-2025 рр. «Підготовка майбутніх фахівців педагогічної освіти в умовах європейської освітньої інтеграції» (номер державної реєстрації 0123U105311). Тема затверджена Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (протокол №6 від 03.12.2021р.) та уточнена Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 5 від 30.10.2025 р.).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться у дисертації.

У дисертації представлено всі необхідні рівні наукової новизни отримані у процесі дослідження результатів. До найбільш істотних наукових результатів, що вперше представлені в дисертації С. О. Мазур варто віднести:

1. Теоретичне обґрунтування проблеми формування цінності моральної автономії підлітків в умовах громадських організацій, виявлення концептуальних підходів до проблеми та уточнення змісту поняття «цінність моральної автономії підлітка».
2. Виявлення виховного потенціалу громадських організацій, лідерів 33 позаосвітніх соціальних спільнот у процесі формування цінності моральної автономії підлітків.
3. Визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості цінності моральної автономії підлітків в умовах діяльності громадських організацій.
4. Розроблення та експериментальна перевірка методики формування цінності моральної автономії підлітків в умовах громадських організацій.

Нові факти, одержані здобувачем

Проведене С.О.Мазур дослідження засвідчує належну наукову компетентність здобувача, а також дає підстави оцінювати виконану роботу як самостійний науковий доробок. Усі ознаки цілісного, завершеного наукового дослідження наявні у рукописі.

Дисертанткою уперше на основі системного підходу визначено сутність і структуру моральної автономії підлітка, узагальнено цілісний комплекс характеристик моральних дій, що базуються на автономності особистості; розроблено та експериментально перевірено методику формування цінності моральної автономії підлітків в умовах громадських організацій; виявлено виховний потенціал громадських організацій та лідерів позаосвітніх соціальних спільнот щодо формування цінності моральної автономії підлітків; розкрито особливості процесу формування цінності моральної автономії підлітків в умовах громадських організацій; було уточнено: зміст поняття «цінність моральної автономії підлітка»; набуло подальшого розвитку: зміст, форми й методи формування цінності моральної автономії підлітків в умовах громадських організацій, педагогічні теорії творчості.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Обґрунтованість наукових положень педагогічного дослідження, коректне з наукової точки зору опрацювання джерельної бази, сформульованих висновків за розділами і у цілому за результатами здійсненого дослідження, а також їх практична значущість для розвитку сучасної теорії і методики формування цінності моральної автономії підлітків в умовах громадських організацій, в сукупності дають підстави позитивно оцінити результати здійсненого дослідження.

На позитивну оцінку заслуговує здійснена дисертанткою систематизація і класифікація джерельної бази в синхронному і діахронному

вимірах, що відображає всі необхідні джерела нормативно-правового, наукового, навчально-методичного характеру. Це в сукупності дало змогу дисертантці ефективно розв'язати визначені завдання дослідження й розкрити генезу проблеми формування цінності моральної автономії підлітків в умовах громадських організацій. Так, у переліку використаної дисертанткою літератури під час написання дисертації, загалом представлено 332 позиції, з яких 272 іноземною мовою. Такий ґрунтовний за змістом і напрямками розкриття наукових проблем перелік посилань є безперечним доказом поінформованості дисертантки і дає підстави для висновку про її ерудованість, а відтак, ґрунтовність теоретико-методичних засад виконаного дослідження.

У сукупності викладене вище дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки і результати дисертаційного дослідження Мазур Світлани Олександрівни «Формування цінності моральної автономії підлітків в умовах громадських організацій» достатньо обґрунтовані й достовірні та цілком відповідають спеціальності, за якою виконано дисертаційне дослідження.

Значення для науки й практики отриманих результатів.

Дисертаційне дослідження Мазур Світлани Олександрівни «Формування цінності моральної автономії підлітків в умовах громадських організацій» містить нові, раніше не досліджені і до сьогодні не захищені наукові положення, а досягнуті нею результати у сукупності розв'язують актуальне педагогічне і науково-методичне завдання, сутність якого полягала у науковому осмисленні теорії і практики формування цінності моральної автономії підлітків в умовах громадських організацій.

Окремої позитивної оцінки заслуговує практична значущість результатів здійсненого Мазур Світланою Олександрівною дослідження, сутність якого полягає у розробленні й упровадженні у виховну практику громадських організацій методики формування цінності моральної автономії підлітків у громадських організаціях та упровадженні інноваційних форм, методів у виховну практику позаосвітніх соціальних спільнот; під час розроблення програми формування громадянського суспільства в Україні, що потребує морального індивіда, зорієнтованого на демократичні цінності;

У рамках розроблення авторської методики для збагачення освітнього процесу для розвитку громадянської компетентності підлітків та для використання в освітніх програмах галузі знань «Середня освіта» у закладах вищої освіти.

Як свідчить аналіз, проміжні та прикінцеві результати дослідження мали широке науково-педагогічне поле упровадження в освітній процес Балтійського ліцею №1 імені Олеся Гончара Білтіської міської ради Одеської області, Ліцею №24 Мелітопольської міської ради Запорізької області, Громадської організації БФ «Соціальний фонд», Дослідно-аналітичної агенції «Інсайто»; Благодійної організації «Центр розвитку,

корекції, психіатричної, психологічної, педагогічної допомоги для дітей та дорослих «Територія розвитку»»

Рівень апробації результатів дослідження підтверджується також участю дисертантки в 4 міжнародних, 1 всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Матеріали та висновки дослідження можуть бути використані науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти для удосконалення курсу лекцій, практичних і лабораторних занять із навчальних дисциплін, укладання робочих програм навчальних дисциплін, підручників, посібників, методичних рекомендацій, у практичній роботі педагогів закладів загальної середньої освіти чи в системі неформальної та післядипломної педагогічної освіти, а також знайдуть застосування в ході професійної підготовки майбутніх педагогів, виховників громадських організацій.

Характеристика основних положень роботи.

У дисертації визначено науковий апарат дослідження, структурні компоненти (мета, завдання, об'єкт, предмет, основні дефініції), що дозволило автору логічно розгорнути науковий пошук на всіх етапах роботи. Структура дисертації виправдана логікою дослідження. Вона складається з анотацій українською, англійською мовами, вступу, трьох розділів, загальних висновків, серед 332 використаних джерел 272 – іноземними мовами) і 3 додатків. Такий поділ роботи є, на нашу думку, вдалим і відображає цілісний процес наукового пошуку автора.

Слід відзначити широкий спектр адекватних методів дослідження. Зокрема: теоретичні – аналіз, синтез, систематизація, узагальнення ідей, концепцій, основних підходів, що знаходяться у полі проблеми формування цінності моральної автономії підлітків; емпіричні – бесіда, спостереження, анкетування, інтерв'ю, тестування, констатувальний і формувальний експерименти. Було використано широкий спектр діагностичних методик, а саме: тест особистісної автономії (М. Нум), тест автономії у визначенні взаємостосунків із батьками (Л. Стейнберг, С. Сілверберг), тест «Ціннісні орієнтації» (М.Рокич), анкета для вивчення потреб особистості підліткового віку, анкета для визначення здатності до прийняття стратегічних рішень тощо; методи математичної статистики для виявлення достовірності результатів експериментального дослідження.

У першому розділі *«Теоретичні засади формування цінності моральної автономії підлітків в умовах громадських організацій»* здобувачкою здійснено аналіз генези проблеми, проаналізовано український і зарубіжний досвід.

Проведений авторкою аналіз наукових джерел дозволив дати цілком виважене трактування ключових дефініцій дослідження – «моральна ідентичність», «громадянська ідентичність», «моральна автономія підлітка», «цінність моральної автономії підлітка».

Дисертантка ґрунтовно висвітлює особистісно орієнтований науковий підхід до формування цінності моральної автономії підлітків в умовах громадських організацій та принципи: гуманістичний, визнання унікальності особистості, наступності, цілісності, культуро відповідності, природо відповідності, педагогічної компетентності, стимулювання.

Авторкою вдало охарактеризовано соціально-психологічні передумови становлення моральної автономії, серед яких ключову роль відіграють: моральна культура соціального середовища, міжособистісні стосунки, освітні практики та виховний потенціал соціальних інституцій.

Цілком слушно авторка наголошує на тому, що громадські організації є середовищем, у якому підліток не лише засвоює, а проживає моральні цінності, що є визначальним для становлення його моральної автономії..

У другому розділі *«Діагностична база формування цінності моральної автономії підлітків в умовах громадських організацій»* обґрунтовуються критерії, показники та рівні сформованості цінності моральної автономії підлітків в умовах громадських організацій.

Безперечним позитивом поданої дисертаційної роботи є розроблені та обґрунтовані структурні компоненти (соціальний (S), громадянський (G), екологічний (E)) з тотожними критеріям з відповідними показниками, що дозволило виявити три групи підлітків за рівнями сформованості цінності моральної автономії (справжня автономія (високий рівень), обмежена автономія (середній рівень), ситуативна автономія (низький рівень)).

На увагу заслуговує глибоке розуміння автором вікових особливостей підліткового віку та підбір діагностувального інструментарію.

У третьому розділі *«Організація, проведення та аналіз результатів експериментальної перевірки ефективності методики формування цінності моральної автономії підлітків в умовах громадських організацій»* представлено методику формування цінності моральної автономії підлітків, розкрито механізм формування інтегральної цінності моральної автономії підлітків в умовах громадських організацій, розроблено та впроваджено організаційно-педагогічні умови формування цінності моральної автономії, а саме: впровадження кейс-методів на основі цілей сталого розвитку ООН як засобу формування морального судження, громадянської активності та екологічної самосвідомості; створення навчальної громадської організації як простору соціальної взаємодії та самореалізації підлітків; використання принципів педагогічного конструктивізму для побудови навчального середовища, що сприяє розвитку автономного мислення; оцінювання результатів через діагностику за критеріями SGE моделі моральної автономії: соціального (S), громадянського (G) та екологічного (E). Здійснено порівняльний аналіз констатувального, формувального та контрольного етапів експерименту.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях.

Основні положення і результати дисертаційного дослідження висвітлено в 8 публікаціях (7 одноосібних), із них 5 статей у фахових

наукових виданнях України та інших держав (з яких – 4 в наукових виданнях України, 1 – у науковому періодичному закордонному виданні); 1 – розділ в колективній монографії, 3 – апробаційного характеру.

На основі аналізу змісту цих публікацій можна зробити обґрунтований висновок, що наукові положення, висновки і рекомендації, які було отримано в результаті здійсненого дослідження та у друкованих працях здобувача, викладено достатньо повно. Дисертантом відповідним чином оформлені посилання на наукову літературу та нормативно-правові акти.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Як усяка наукова праця, присвячена дослідженню недостатньо вивчених міждисциплінарних наукових феноменів, дисертація С.О.Мазур містить певні дискусійні положення, а відтак хотілося би уточнити й конкретизувати бачення автора щодо деяких з них:

1. Дисертантці варто було б дещо розширити наукову новизну дослідження, вказавши організаційно-педагогічні умови формування цінності моральної автономії, які лягли в основу методики автора, а також розкрити сутність ключового визначення.
2. Робота би виграла від того, якби авторка у вступі вказала теоретико-методологічну основу дослідження
3. Робота би виграла, якби в другому і третьому розділі, де проводилися діагностувальні і контрольні зрізи були сформовані контрольні і експериментальні групи, що дало би змогу порівняти результати і виявити ефективність запропонованої методики.
4. Автору не вдалося уникнути термінологічного різнобою у характеристиках структурних компонентів та рівнів сформованості цінності моральної автономії, що обумовлено використанням різних авторських методик.
5. З практичної точки зору рекомендовано розробити навчально-методичні матеріали, тренінгові програми та рекомендації для педагогів загальноосвітніх закладів, які працюватимуть над формуванням цінності моральної автономії учнів, а також опрацювати шляхи підготовки педагогічних кадрів до реалізації запропонованої моделі в умовах шкільної практики.
6. У тексті дисертації зустрічаються окремі стилістичні огріхи та неточності

Проте висловлені зауваження не мають принципового характеру і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, її результати, що мають достатній рівень новизни.

Загальний висновок. Дисертація Мазур Світлани Олександрівни «Формування цінності моральної автономії підлітків в умовах громадських організацій» є завершеною, самостійною кваліфікаційною науковою роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, теоретичною і

практичною значущістю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор, Мазур Світлана Олександрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор,
завідувач відділу
національно-патріотичного
виховання Інституту проблем виховання
НАПН України

Катерина **ЖУРБА**

Журба К.О.

